

спеціальна законодавча база, адміністративні органи з її виконання, координація зусиль різних відомств, а також належне фінансування з державного бюджету. Враховуючи обмеженість ресурсів в умовах конфлікту, значну допомогу можуть надати міжнародні організації, співпраця з якими повинна займати належне місце в рамках політики захисту ВПО [1].

Відповідальність за становище ВПО, як це підкреслено в Керівних принципах, лежить на уряді держави їх громадянства. Це повністю відповідає законодавству України, за яким ВПО, як її громадянам, має бути забезпечена вся повнота прав. Разом з тим національне законодавство не враховує специфіку нинішньої ситуації і часом може створити додаткові труднощі для ВПО (наприклад, працевлаштування чи реєстрація безробіття за трудовими книжками), тому до нього потрібно внести необхідні зміни. Нагальними є також потреба створення адміністративної структури з роботи з ВПО, налагодження взаємодії різних міністерств та відомств, органів влади різного рівня, співпраці з неурядовими та міжнародними організаціями, забезпечення громадського контролю над заходами держави та постійної оцінки їх ефективності та коректування. При цьому, однак, треба уникати надмірної бюрократизації процедур щодо ВПО, зважати на те, що встановлення для них особливого документально підтвердженого статусу може обумовити їх дискримінацію.

Підсумовуючи, слід зазначити, що хоча раніше Україна не стикалася з проблемою ВПО, у державі накопичено значний досвід з адаптації та інтеграції в українське суспільство колишніх депортованих її громадян, який також вартий врахування. Зокрема, йдеться про програмний підхід, порядок реєстрації, міжвідомчу координацію, взаємодію з неурядовими організаціями, співпрацю з міжнародними організаціями тощо, з метою результативного та ефективного вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб.

Література

1. Беззуб І. Урегулювання правового становища внутрішньо переміщених осіб на території України / І. Беззуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=483:derzhavne-regulyuvannya&catid=8&Itemid=350
2. Керівні принципи з питання переміщення осіб всередині країни – міжнародний орієнтир [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chernovtsy.justice.cv.ua/?p=5688>.

3. ООН: Кількість внутрішніх переселенців складає майже мільйон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/129375>.
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-vii>.

Тишкун Юрій

к. політ.н., доц. кафедри ПМВ

Національний університет «Львівська політехніка»

СТРАТЕГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ

Згідно із оцінкою першого глави МЗС України А. Зленка (1991-1994, 2000-2004 рр.) Україна є «політичним середньоваговиком Європи», якого її дипломати і політики бачили в своїх мріях «нормальною ... державою, без глобальних амбіцій, зате з європейським рівнем життя» [5, с. 56, 540]. Такий статус України, після відновлення нею незалежності у 1991 р., робив її радше об'єктом, аніж суб'єктом глобальної політики. Втім, за логікою М. Вебера, відмова від побудови «великої держави», «політичної сили» відкривала певні перспективи для розвитку суспільно-політичного життя України. А саме, можливості «розквіту» «найінтимніших, вічних цінностей», реалізації «скромних буржуазних чеснот» і «автентичної демократії», «ніколи неможливих для реалізації у великій державі» [1, с. 667].

Однак, події 2013-2015 рр. в Україні «зав'язали» в ній один із вузлів геополітичних протиріч, «мимоволі» надаючи їй рис «військового табору», за образним висловом М. Вебера. Це зумовлює втрату українським суспільством можливості розвитку згаданих вище «чеснот» і «цінностей», притаманних соціумам «малих» і «середніх» держав. Втім, їх втрата не означає автоматично набуття Україною шансів на виживання і цілісність. Їх забезпечення, як і розв'язання геополітичних протиріч з вигодою (і найменшою шкодою) для України можливе лише в тому випадку, якщо остання виступатиме не об'єктом, а суб'єктом глобальної політики.

Чинники суб'єктності держави в міжнародній політиці описуються формулою «відчутної сили» Р. Клайна, «суб'єктивним»

елементом якої є стратегічні наміри (S) [9, с. 538]. Істотність цього елемента, на нашу думку, засвідчує приклад Італії, в якій незначні об'єктивні показники сили, характерні швидше для «середньої», аніж «великої» чи «над-» держави компенсуються стратегією «безперервного маневрування» у дипломатії, з допомогою якої Італія шукає вигоду, забезпечує взаємозамінність союзників і ворогів [6, с. 35].

У найширшому розумінні стратегія виступає мистецтвом співвідношення цілей і засобів їх досягнення. Тому від неї не можна очікувати дій, які йдуть врозріз із властивостями тих засобів, якими вона володіє [10, с. 30]. Кожна стратегія вибудовується на основі метастратегії – абстрактної науки про народження і руйнування окремих стратегій, яка вивчає «оператори над стратегіями» – загальнофілософські принципи, які породжують закони динаміки антагоністичних конфліктів [2].

В межах відзначених принципів та закономірностей стратегія може набувати в глобальній політиці різного характеру: військової стратегії (стратегії в строгому розумінні терміну), «великої» стратегії або геостратегії.

Так військова стратегія постає як «мистецтво комбінувати підготовку до війни і групування операцій для досягнення [кінцевої воєнної] цілі, яку висуває війна для збройних сил», вирішувати питання, пов'язані із використанням для цього як збройних сил, так і всіх політичних і економічних ресурсів країни, вміння оцінювати характер і залежність війни від різноманітних економічних, соціальних, географічних, адміністративних і технічних даних. Це істотна частина політичного рішення, продовження («проекція») і частина («знаряддя») політики, яке підпорядковується її вимогам. Оскільки саме політика, в загальних рисах, керує війною, встановлює і обмежує її цілі з метою «завоювати мир, що відповідає умовам політики, якої дотримується держава» (за О. фон Бісмарком) [10, с. 15, 16, 20, 28-30].

У свою чергу велику стратегію розуміють як поєднання військової і економічної стратегій держави [8], спосіб формулювання і артикулювання її зовнішньополітичних цілей і завдань, пошук ресурсів та інструментів, необхідних для досягнення заданих цілей, її план дій на міжнародній арені, заходи, необхідні для захисту її інтересів, засновані на уявленнях правлячої еліти про роль і місце держави в міжнародній системі. Така стратегія характерна як для «великих» держав з глобальними інтересами, так і для «малих» та «середніх» держав, які змушені економічно витратити свої ресурси [12].

Тоді як геостратегія є мистецтвом нейтралізації наслідків для соціуму руйнівних зовнішніх або внутрішніх викликів (криз), мінімізації збитків для держави і суспільства в несприятливих умовах та відновлення їх первісного, докризового, стану. Вона визначає засоби і методи досягнення геополітичної мети держави – збереження або збільшення її могутності [3].

Необхідність забезпечення виживання України у військовому конфлікті поставила перед її елітою завдання розбудови всіх відзначених типів стратегії – військової, «великої» і геостратегії. Однак, їх творення та реалізація зумовлюється не лише потребою, але й «культурними умовами, що обмежують стратегічний вибір» (за А. Джонсоном) або ж «стратегічною культурою» (за С. Грейфом). Оскільки творці стратегій самі є «продуктами» домінуючої в суспільстві культури як сукупності звичаїв [8] (неформальних інституцій).

Відповідно, постає питання існування в Україні стратегічної культури. За однією позицією вона в Україні відсутня [11]. За іншою ж (О. Литвиненка) «стратегічна культура існує бо, по факту, існує держава» [8]. Подібної думки дотримуються і Н. Криворучко та О. Полторак. Водночас стверджується, що вона «не чітко сформована... знаходиться на ... стадії розвитку» і має посткомуністичний, пострадянський та постколоніальний характер [11]. За Н. Криворучко «стиль» сучасної української стратегічної культури формують: ідеалізація наявного стану безпеки та небажання сприймати загрози як реальність, і, як наслідок, декларування певних зовнішньополітичних позицій без їх змістовного наповнення, безкорисливість у наданні зовнішньої допомоги, відкритість до співробітництва та готовність довіряти зовнішньополітичному партнеру (союзнику); визнання принципів мультилатералізму і поваги до норм міжнародного права (навіть якщо вони тлумачаться не на користь України), і як наслідок, прийняття рішень на основі багатосторонньої співпраці, компромісного вирішення конфліктів, постійне балансування між політичними гравцями [7].

Оскільки в силу історії в Україні є багато носіїв «спрощеної» російської стратегічної культури то, на думку О. Литвиненка, українська стратегічна культура розвивається і під впливом російської стратегічної культури. До рис останньої дослідник відносить відсутність опори стратегії на писані документи, чітке розуміння її цілей і постійність інструментів, гнучкість у визначенні

шляхів її реалізації, опортунізм, економічний детермінізм, культ сили [8]. У свою чергу Н. Криворучко вважає, що вітчизняна стратегічна культура може стати гібридом стратегічних культур – російської, англо-саксонської та Європейського Союзу. При цьому до рис останньої вона відносить готовність ЄС до: прийняття на себе глобальних зобов'язань; вчасного реагування на кризи та небезпеки через володіння інструментами попередження про небезпеку; застосування адекватних інструментів, заходів (як цивільних, дипломатичних, так і військових) для протидії загрози (явній чи неявній) державам регіону; формування сил швидкого реагування, «бойових груп» [7].

Отже формування комплексу стратегій (військової, «великої», геостратегії) може стати одним із чинників збереження її незалежності в умовах тривалого військового конфлікту і, у випадку досягнення цієї цілі, утвердження суб'єктності України в глобальній політиці. У свою чергу передумовою стратегування (формування стратегій за С. Дацком) є використання наявних в Україні культурних передумов («стратегічної культури») – як набутої внаслідок тривалого періоду колоніалізму досвіду російської стратегічної культури, так і зумовленого інтеграцією в західні міжнародні структури досвіду стратегічних культур ЄС і англо-саксонських країн.

Література

1. Арон Р. Макс Вебер і політика сили // Етапи розвитку соціологічної думки / Реймон Арон. – К.: Юніверс, 2004. – С. 662-678.
2. Гарт Л. Стратегия непрямых действий [Електронний ресурс] / Лиддел Гарт, сэр Бэзил Генри. – М.: АСТ, 1999. – Режим доступу: http://militera.lib.ru/science/liddel_hart1/pre.html;
3. Геостратегія [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=Геостратегія&oldid=16081229>;
4. Добржанська О. Л. Специфіка та реалізація стратегічної Європи [Електронний ресурс] / О. Л. Добржанська // Освіта регіону. – 2009. – №2. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/77>;
5. Зленко А. Дипломатия и политика / Анатолий Зленко. – Х.: Фолио, 2004. – 559 с.
6. Камінський А. Вступ до міжнародних відносин: Курс лекцій / Анатолий Камінський. – Львів: Світ, 1995. – 144 с.

7. Криворучко Н. Стратегічна культура ЄС і Україна / Наталя Криворучко // QUADRIVIUM. – 2015-02-13 – Режим доступу: [http://www.quadrivium.org.ua/ua/articles/view?obj\[userinput_id\]=3450849](http://www.quadrivium.org.ua/ua/articles/view?obj[userinput_id]=3450849);
8. Литвиненко О. Стратегічна культура Росії. Висновки для України [Електронний ресурс] / Литвиненко Олександр // І. – Режим доступу: http://www.ji-magazine.lviv.ua/anons2013/Lytvynenko_strateg_kultura_Rosii.htm;
9. Політологія: У 2-х кн.: Підручн. / За наук. ред. А. Колодій. – К.: Ельга, Ніка-центр, 2003. – 2-е вид., перероб. та доп. – 664 с.
10. Свечин А. А. Стратегия / А. Свечин. – М.: Военный вестник, 1927. – 265 с.
11. Стратегічна культура в українській зовнішній політиці: є чи немає? [Електронний ресурс] // Центр дослідження міжнародних відносин. – Режим доступу: <http://cs.cirs.kiev.ua/en/discussion/2009-11-10-10-06-02.html>;
12. Теория большой стратегии [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=Теория_большой_стратегии&oldid=67636938.

Турчин Ярина

д-р політ. н., проф., директор ІГСН

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПОЗИЦІЇ ВАТИКАНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЩОДО УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Посилення іміджу України на міжнародній арені, інтенсивність реалізації нею євроінтеграційного курсу значною мірою залежать від ефективності співпраці зі світовими лідерами, підтримка та авторитет котрих сприяють досягненню першочергових цілей зовнішньої політики української держави. Позаяк одним з визначальних факторів розвитку сучасної системи міжнародних відносин є релігійний, то важливого значення набуває поглиблення діалогу між Україною та Ватиканом. Ця просторова невелика, але впливова держава є загальноновизнаним міжнародним суб'єктом і моральним лідером світового рівня, активним учасником дипломатичних зносин.